

Значно вища урожайність насіння сої була отримана на варіанті із зароблянням сидерального добрива, без інокуляції – 2,63 т/га. На фоні сидерального добрива з інокуляцією штамми та обприскуванням посівів урожайність збільшилась і становила, відповідно штамм: М-8 – 2,82 т/га, 1К – 2,88 т/га, 2К – 2,97 т/га.

Урожайність насіння сої сорту 'Хуторяночка' в досліді була різною і зростала з обробкою посівного матеріалу різними бульбочковими бактеріями на фоні сидерального добрива з обприскуванням посівів. Наприклад, на варіанті з інокуляцією насіння та із зароблянням сидерального добрива урожайність насіння становила, відповідно до штамів: М-8 – 2,92 т/га, 1К – 2,96 т/га, 2К – 3,04 т/га. Аналізуючи показники урожайності, отримані за 2013-2015 роки досліджень, встановлено, що кращим варіантом є варіант інокуляції насіння сої сорту 'Хуторяночка' штамом 2К з обприскуванням посівів Кладостимом на фоні заробляння сидерального добрива, де приріст урожаю становив 0,56 т/га (22,6 %).

Таким чином, встановлено різну реакцію досліджуваних сортів сої на застосування штамів бульбочкових бактерій. Інокуляції насіння штамом *Bradyrhizobium* sp. 1К була найбільш ефективною на сортах 'Хвиля' та 'Княжна', тоді як на сортах 'Сіверка' і 'Хуторяночка' - за інокуляції штамом 2К. При поєднанні факторів сидеральне добриво, інокуляція насіння та обприскування посівів препаратом Кладостим отримано найбільший приріст урожайності, який становив, відповідно до штамів: М-8 – 0,42 т/га (18,7 %), 1К – 0,55 т/га (24,4 %) і 2К – 0,48 т/га (21,3 %).

УДК 349.22:631.53(477)

Ковчі А. Л., Шпак П. І.

Український інститут експертизи сортів рослин, вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна, e-mail: kovchi.attila@i.ua

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА І ОБІГУ НАСІННЯ І САДІВНОГО МАТЕРІАЛУ В УКРАЇНІ

Правове регулювання виробництва і обігу насіння і садивного матеріалу охоплює два різні інститути аграрного права: 1) інститут охорони прав на сорти рослин; 2) інститут правового регулювання насінництва.

Норми інституту охорони прав на сорти рослин зосереджені в Законі України від 21 квітня 1993 р. «Про охорону прав на сорти рослин», який регулює майнові й особисті немайнові відносини, що виникають у зв'язку з набуттям, здійсненням та захистом прав інтелектуальної власності на сорти росли. Відповідно до ст. 1 згаданого Закону, сорт

рослин – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови виникнення правової охорони, по-перше, може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності даного генотипу або комбінації генотипів; по-друге, може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву принаймні однієї з цих ознак; по-третє, може розглядатися як єдине ціле з точки зору її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Сорт визнається новим, якщо до дати, на яку заявка вважається поданою, заявник (селекціонер) чи інша особа за його дозволом не продавали чи будь-яким іншим способом не передавали матеріал сорту для комерційного використання протягом встановленого законом періоду. Сорт відповідає умові відмінності, якщо за проявом його ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Однорідним сорт вважається, якщо з урахуванням особливостей його розмноження всі рослини цього сорту залишаються достатньо схожими (однорідними) за своїми основними ознаками, зазначеними в описі сорту. Стабільним є сорт за умов, якщо його основні ознаки, відзначені в описі сорту, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, в кінці кожного такого циклу.

Окрім критеріїв придатності, законодавство закріплює й критерії заборони поширення сорту на території України. Уряд прийняв Постанову «Про затвердження критеріїв заборони поширення сортів в Україні» від 7 грудня 2016 р. № 918, яка не допустить на ринок збуту України сорти рослин, що не задовольняють потреби суспільства, становлять загрозу життю і здоров'ю людей, завдають шкоди рослинному і тваринному світу та довкіллю.

В Україні важливе значення надається регулюванню відносин, які виникають між селекціонером, сферою, яка забезпечує набуття, реєстрацію та захист прав на сорти рослин, та власне виробниками насіння, садивного матеріалу та їх користувачами.

Державна реєстрація сортів здійснюється в Україні шляхом експертизи на відповідність критеріям відмінності, однорідності, стабільності та за показниками господарської цінності сорту - урожайності, стійкості до хвороб, шкідників та екстремальних факторів середовища, якісних показників. Лише за позитивними результатами двох тестів та відповідній назві сорт визнається таким, що не відповідає критеріям заборони поширення сортів в Україні, та заноситься до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, тому критерії є перепорою потрапляння на ринок низькоякісних сортів рослин.

До законодавства у сфері захисту прав на сорти рослин ст. 2 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» відносить Цивільний

кодекс України, цей Закон, міжнародні договори у сфері охорони прав на сорти рослин, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інші нормативно-правові акти, прийняті відповідно до них. Зокрема, необхідно вказати Міжнародну конвенцію з охорони нових сортів рослин від 2 грудня 1961 р., в якій поняття «селекціонер» розуміється ширше, ніж у Законі України «Про охорону прав на сорти рослин», а саме, особа, яка зивела чи винайшла та вдосконалила сорт; особа, яка є роботодавцем згаданої вище особи чи, яка доручила останній особі роботу, якщо це передбачається законодавством відповідної договірної сторони, або правонаступника першої чи другої із згаданих вище осіб, залежно від конкретного випадку.

Відповідно до зазначеної Конвенції, право селекціонера надається, якщо сорт є: 1) новим; 2) відмінним; 3) однорідним; 4) стабільним. Тобто українське законодавство у цій сфері в цілому відповідає міжнародним нормам. Однак зміст перелічених понять дещо відрізняється.

На виконання вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» прийнято низку підзаконних нормативно-правових актів, серед яких: Положення про свідоцтво про авторство на сорт рослин (затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 28 травня 2003 р. № 151), Положення про Державний реєстр прав інтелектуальної власності на сорти рослин та про видачу патентів України на сорт рослин (затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 13 грудня 2002 р. № 390), Положення про експертизу назв сортів рослин (затверджене наказом Міністерства аграрної політики України від 23 червня 2003 р. № 188).

Інститут правового регулювання насінництва логічно продовжує правовий інститут охорони прав на сорти рослин і регулює суспільні відносини, пов'язані з використанням насіння та садивного матеріалу, забезпеченням його належної якості, підтриманням чистоти сорту, створення умов розвитку вітчизняної системи національного насінництва. Важливим питанням являється створення страхового насінневого фонду обов'язкового для всіх виробників насіння. Страхові насінневі фонди оригінального, елітного і репродуктивного насіння створюється відповідними суб'єктами насінництва в обсягах, передбачених Мінагрополітики України а також їхнє використання не за призначенням у межах строків визначених вказаним міністерством забороняється.

Насінневий ринок в Україні наразі активно розвивається. Зрозумівши перспективність та прибутковість цієї галузі, багато аграріїв обирають саме його. Проте далеко не всі при цьому усвідомлюють міру своєї відповідальності перед споживачами та державою, як і того, що вирощування насіння та садивного матеріалу чітко регламентоване законодавством. Це цілком закономірно, адже від його якості залежить врожайність, а значить і продовольча безпека країни.

Отож, суб'єкти зобов'язані додержуватися майнових прав інтелектуальної власності на сорти рослин, які регламентуються нормами Закону України від 21.04.1993 р. № 3116-ХІІ «Про охорону прав на сорти рослин». Іншими словами відповідно до діючого законодавства придбавати в Україні можна лише сертифіковані сорти у зареєстрованих суб'єктів. Тож, щоб діяти у правовому полі та не мати проблем для бізнесу, слід використовувати лише садивний матеріал, який значиться у Реєстрі сортів рослин України та дотримуватись вимог чинного законодавства.

УДК 579.6

Королев К. П., Абетова А. А.

Тюменский государственный университет, ул. Пирогова, 3, Тюмень, 625043, Российская Федерация, e-mail: corolev.konstantin2016@yandex.ru

СКРИНИНГ КОЛЛЕКЦИОННОГО МАТЕРИАЛА ЛЬНА ОБЫКНОВЕННОГО (*LINUM USITATISSIMUM* L.) ПО НАЛИЧИЮ ФИТОПАТОГЕННОЙ МИКРОФЛОРЫ

Микробно-растительные взаимоотношения устанавливаются уже на стадии образования семени, оболочка которого, а часто и внутренние структуры несут клетки или покоящиеся формы микроорганизмов. Численность разных групп микроорганизмов варьирует и зависит от многих физико-химических и биологических факторов окружающей среды, размера, формы и видовой принадлежности и др. обилие и разнообразие микроорганизмов, колонизирующих поверхность семян, в существенной степени определяются как свойствами семян, так и биологией самих микроорганизмов (Богдан В. З. и др., 2016). Многочисленными работами белорусских и российских исследователей выявлены источники устойчивости к фузариозному увяданию, бактериозу (Королев К. П. и др., 2015).

В условиях Тюменской области лен не имеет широкого распространения, однако опыт отдельных крестьянско-фермерских хозяйств, свидетельствует о перспективности его выращивания. Для получения высокой продуктивности одним из составляющих является использование качественного семенного материала, имеющего не только высокие посевные свойства, но и отсутствие патогенной микрофлоры.

В связи с этим, целью исследования являлось изучение микрофлоры семян у 20 коллекционного образца льна-долгунца и льна масличного, имеющих различное эколого-географическое происхождение.

Исследования проводились в 2016–2017 гг. на кафедре ботаники, биотехнологии и ландшафтной архитектуры Института биологии Тюменского государственного университета.